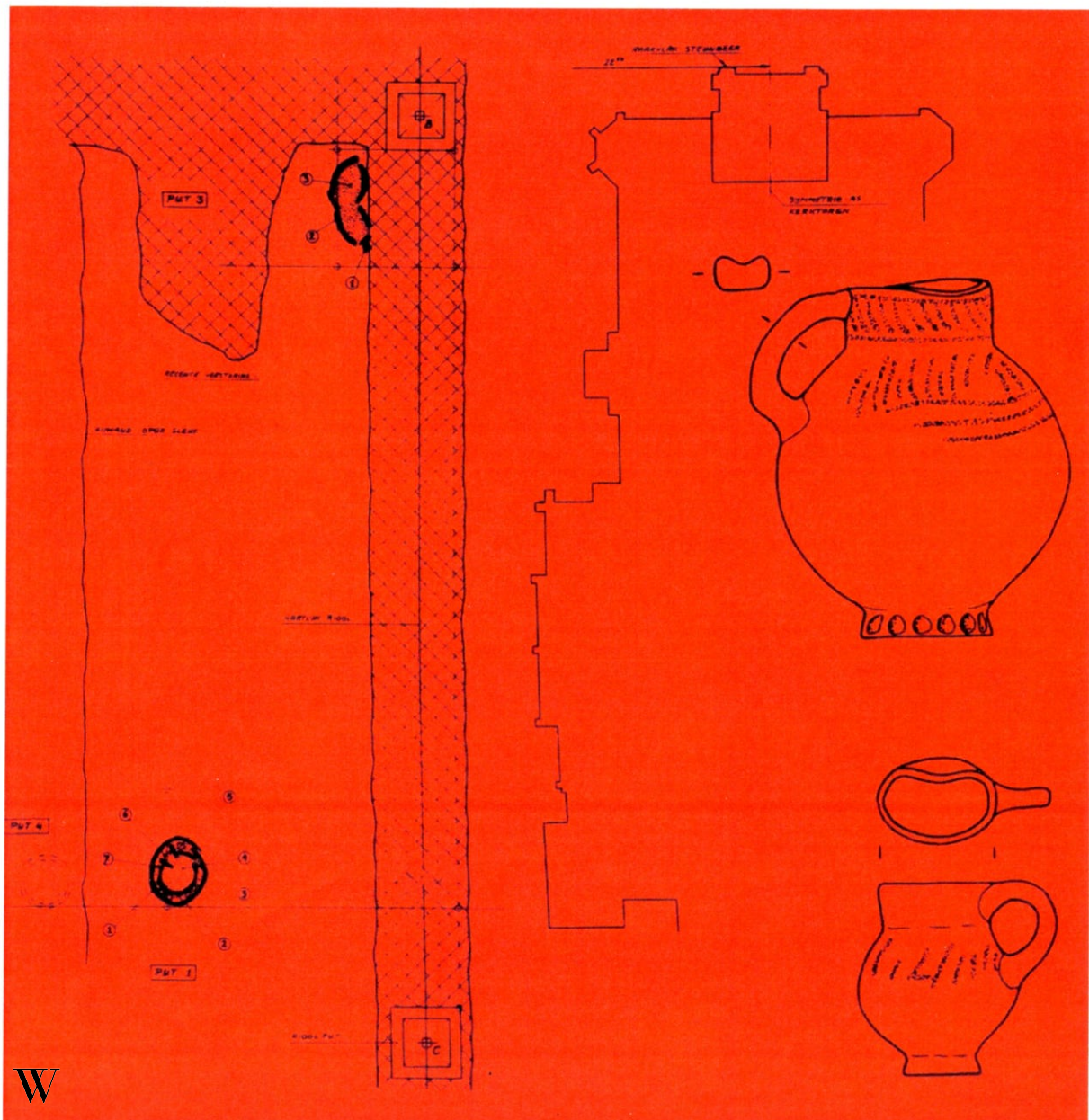

Eindverslag opgravingscampagne Budel-Klooster (1989)

ALFONS BRUEKERS

E I N D V E R S L A G

opgravingscampagne Budel-Klooster

3 - 11 februari 1989

In januari 1989 is door medewerkers van de Universiteit van Amsterdam archeologisch onderzoek uitgevoerd in het oude dorpscentrum van Budel, langs de zuidzijde van de kerk van O.L. Vrouw Visitatie.

Na afloop van de opgraving nam de plaatselijke "Heemkundekring Budel en Cranendonck" het initiatief om enkele, bij de opgraving niet geborgen, laat-middeleeuwse waterputten te onderzoeken. Aangezien de voortgang van het grondwerk t.b.v. het nieuwbouwproject noodzaakte tot snelle actie, werd door enkele leden van de heemkundekring op vrijdag 3 februari een bij de aanleg van een rioolsleuf gevonden boomstamput met machinale hulpmiddelen ontgraven en opgeslagen in afwachting van conservering. In de hierna volgende verslaglegging wordt naar deze boomstamput gerefereerd met de aanduiding "put 2".

Het spoedeisende karakter van deze operatie maakte dat van opgraving volgens de wetenschappelijke regels der archeologische kunst geen sprake kon zijn. Toen bovendien bleek dat zich in de onmiddellijke nabijheid nog meer bedreigde laat-middeleeuwse boomstamputten bevonden werd besloten om, in het keurslijf van zowel beperkte tijd als geringe middelen, het onderzoek daarvan op zo wetenschappelijk verantwoorde wijze uit te voeren.

Met dat oogpunt werd de hulp ingeroepen van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek (STRABO) te Weert, in de persoon van Alfons Bruekers. Het door de heemkundekring onder supervisie van STRABO uit te voeren vervolgonderzoek had de volgende doelstellingen:

1. Behoeden van de nog aanwezige middeleeuwse waterputten voor algehele vernietiging door het in gang zijnde bouwproject.
2. Vastleggen en documenteren van de aangetroffen bodemsporen op een zodanige wijze dat deze ingepast kunnen worden in de waarnemingen die gedaan werden tijdens de opgravingen in januari van dit jaar.
3. Berging van de waterputten met de daarin aanwezige archeologica ten behoeve van restauratie en conservatie door de heemkundekring.
4. Rapportage van de bevindingen aan alle betrokkenen.

Gehandicapt door gebrek aan voldoende archeologische gereedschappen werd op donderdag 9 februari gestalte gegeven aan het vervolgonderzoek waaraan de werknaam "Budel-Klooster" werd toegekend. In goede samenwerking met de betrokken aannemer (fa. Woningbouw Veldhoven BV) en de Dienst Gemeentewerken Budel konden de eerste drie doelstellingen op bevredigende wijze gerealiseerd worden. De verwerkelijking van de vierde en laatste doelstelling, de rapportage over de bevindingen, ligt nu voor U.

Weert, 23 april 1989

Alfons Bruekers

(Tweede, herziene en aangevulde uitgave)

D A G R A P P O R T

Object: Budel-Klooster

datum: donderdag 9 februari 1989

rapporteur: Alfons Bruekers

tijd: 8.00 - 16.30 u.

weersomst.: voormiddag koud en mistig, namiddag droog en zonnig

deelnemers: Chrit Hendrix, Noud Smolders, Herman Boks, Jan Jakobi (Heemkundekring Budel en Cranendonck) dhr. Schepens (uitvoerder firma Woningbouw Veldhoven BV) Alfons Bruekers (STRABO)

bezoekers: Piet Derks, Jac. Biemans, pastoor van Budel, Rijkspolitie, wethouder van Budel, Jef Vlassak en tientallen andere belangstellenden

tekenwerk: Alfons Bruekers

fotografie: Jan Jakobi

Activiteiten:

8.00 u.

De circa 8 m. brede opgravings sleuf van de Universiteit van Amsterdam bleek bij aanvang van de werkzaamheden geheel verstoord te zijn door graafmachines en de aanleg van een riool langs de lengte-as van de sleuf. Aangezien de oude referentiepunten van de opgraving niet meer als zodanig herkenbaar waren, werd een nieuwe

referentielijn uitgezet met als vaste punten de middens van de nieuw aangelegde rioleringsputten B en C (zie tekening en Toelichting Meetsysteem). De nieuwe referentielijn werd opgemeten t.o.v. de zuidzijde van de naastgelegen kerk van O.L.V. Visitatie.

9.00 u.

Met behulp van een graafmachine het bovenvlak van waterput 3 blootgelegd. Deze boomstamput zat rakelings langs de pasgegraven rioleringsgleuf doch deze ligging is zeer waarschijnlijk niet verantwoordelijk voor de sterke deformatie van de putwand. De afzonderlijke boomstamsegmenten waren oudtijds in elkaar geduwd door de druk van de omliggende grond.

De omgeving van de put was zeer sterk verstoord, niet alleen door recent graafwerk maar ook door subrecente activiteiten getuige het veelvuldig voorkomen van 19e eeuwse aardewerk en glasresten. De aard van de verstoringen liet niet toe om de begrenzing van de insteek van de put waar te nemen.

Put 3 is in het vlak ingemeten en getekend op een niveau dat circa 30 cm beneden het opgravingsvlak van de U.v.A. moet hebben gelegen. Er heeft geen waterpassing plaatsgevonden.

10.00 u.

Waterput 3 langs de zuidflank machinaal vrijgegraven. Hierbij zeer veel last van drijfzand en grondwater, om die reden weinig aandacht kunnen besteden aan het onderzoek van de insteekvulling op vondstenmateriaal.

De eikenhouten boomstamputwand bestond uit 6 losse segmenten, een gevolg van de oudtijdse deformatie van de wand. De oostzijde werd geschraagd door een rechthoekige, aangepunte eikenhouten paal van 12x9x70 cm. De vulling van de putkern was zeer vondstenarm. Uit de vulling kwam een l.m.e. grijswandig scherfje (vnr. BK21) en een houten takje (vnr. BK22). Uit de bodemlaag van de putkern werd een tweetal monsters genomen (vnr. BK1 en BK3).

De houten putsegmenten vertoonden bij een eerste globale inspectie geen constructieve elementen zoals pen-gatverbindingen, twijgen, klampen e.d. De put is volledig geborgen.

11.00 u.

Ter hoogte van waterput 1 het vlak machinaal ca. 40 cm verdiept totdat op houtresten werd gestoten. Ook nu vertoonde de bovenlaag vele subrecente verstoringen met vooral 18e en 19e eeuwse keramiek (fragmenten van Rijnlandse bronwaterkruiken vnr. BK7, Limburgs rood aardewerk vnr. BK8).

Doorgegaan met verdiepen totdat geen verstoringen meer werden waargenomen. In de wederom uiterst vaag begrensde insteek van de put enkele l.m.e. vondsten zoals een wetsteenfragment (vnr. BK6) en een kort sikkelvormig randfragment van een vroege Andennekruik (vnr. BK9).

De diameter van de uitgeholde eiken boomstam bedroeg ca. 1.10 m. De binnenzijde van de mantel werd met de troffel ca. 30 cm onder de rand uitgediept. op dit punt werd de aanwezigheid geconstateerd van een tweede, kleinere boomstam met een diameter van ca. 80 cm. De bovenrand van deze binnenmantel was vlak afgezaagd of bekapt en glad afgewerkt. Over de volle lengte was hij overlans aan een zijde gekloven, vervolgens in de buitenmantel afgezonken en daarna door middel van een tweetal rechtstandige planken uiteen gedreven om een zo groot mogelijke gatopening te bewerkstelligen.

De circa. 10 cm brede ruimte tussen beide mantels was gedicht met minimaal 17 grote stukken natuursteen, compact en ringsgewijze in de tussenruimte aangebracht. Deze kegstenen bestonden uit grote kiezelstenen (vnr. BK24), kwartsitische steen (vnr. BK25) en vulcanisch gesteente (vnr. BK23). In de tussenruimte werd ook een voor de datering van de reparatiefase belangrijk oorfragment van een ruwandige roodbakkende kan aangetroffen (vnr. BK20).

12.00 u.

Put 1 in situ gefotografeerd, opgemeten en ingetekend. Hierbij zeer veel last van welwater ondervonden. Er heeft geen waterpassing plaatsgevonden.

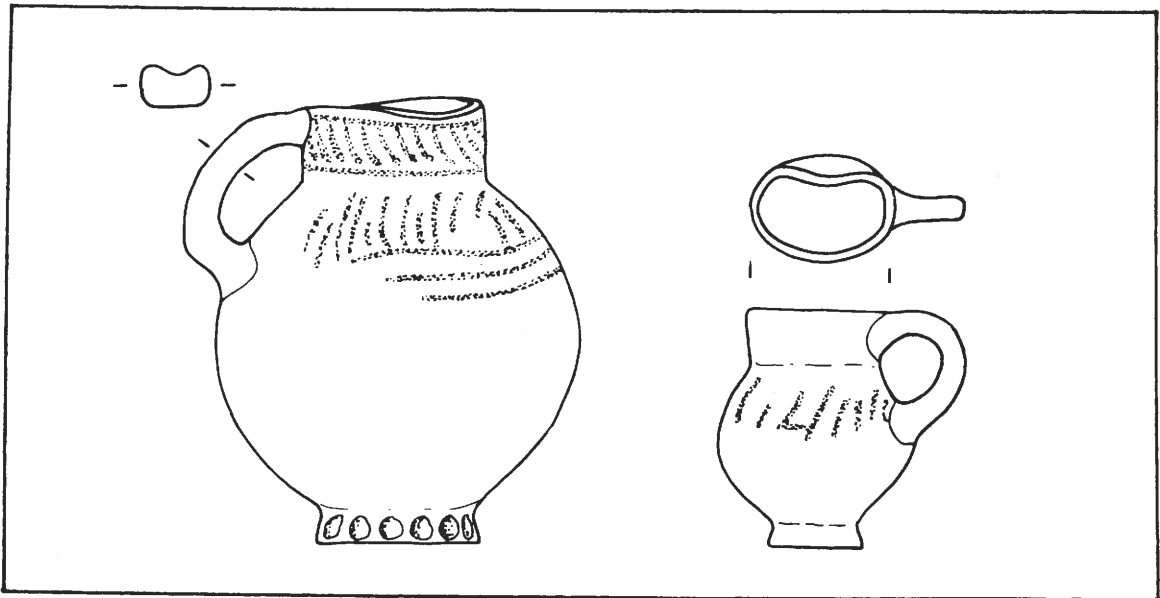
13.00 u.

Alvorens de buitenmantel van put 1 te ontgraven, voorzichtig gesondeerd in de kern van de binnenmantel. Daarbij werd de aanwezigheid van keramisch materiaal vastgesteld. Om die reden besloten om eerst de putvulling zoveel mogelijk handmatig te ontgraven. Wegens het tijdrovende karakter van deze procedure en het niet beschikbaar zijn van waterpompen, leverde het grondwater

veel overlast op. Het geduld werd beloond met een tweetal nagenoeg gave kannen van Zuidlimburgse makelij:

Allereerst vnr. BK19, een ca. 30. cm hoge kan van geel ruwwandig aardewerk met rechte hals, tweeledig beschilderd oor en geprofileerde standring. Grof gemagerd baksel met karakteristieke bruine engobe-beschildering in banden en arceringen volgens Pingsdorftraditie. Lichte breuk in het baksel nabij de schouderpartij. Datering: laatste kwart 12e eeuw.

De tweede vondst (vnr. BK18) betrof een rode gladwandige kan, hoogte ca. 14 cm. met trechtersvormige hals en ongeleed oor. Op de buikwand een bruin/zwarte engobe-beschildering in streepmotief. Licht vervormde schenkopening (misbaksel). Datering: einde 12e eeuw.

Vondstnr. BK19 (links) en BK18 (rechts), schaal 1:4

Tot de overige vondsten uit de putkern behoren grijswandige scherven en Pingsdorf-achtige tuitpotfragmenten (vnr. BK16 en BK17), brokken verbrande leem met vlakgestreken kant (vnr. BK15), brokjes natuursteen in diverse soorten (vnr. BK14) en een groot dierlijk bot (rond?) (vnr. BK12). De bodem van de putkern werd bemonsterd (vnr. BK2 en BK4).

14.00 u.

Aanvang gemaakt met machinaal vrijleggen van waterput 1. Hierbij bleek dat de bodem van de binnenmantel 40 cm dieper reikte dan de buitenmantel. Dit bevestigt de theorie dat het hierbij gaat om een reparatiefase tengevolge drijfzand-overlast of verlaagde grondwaterstand. Beide mantels zijn in ongeveer anderhalve meter hoge segmenten losgetakeld en geborgen. Afgezien van de reeds beschreven kenmerken werden bij globale visuele inspectie geen bijzondere constructieve elementen waargenomen.

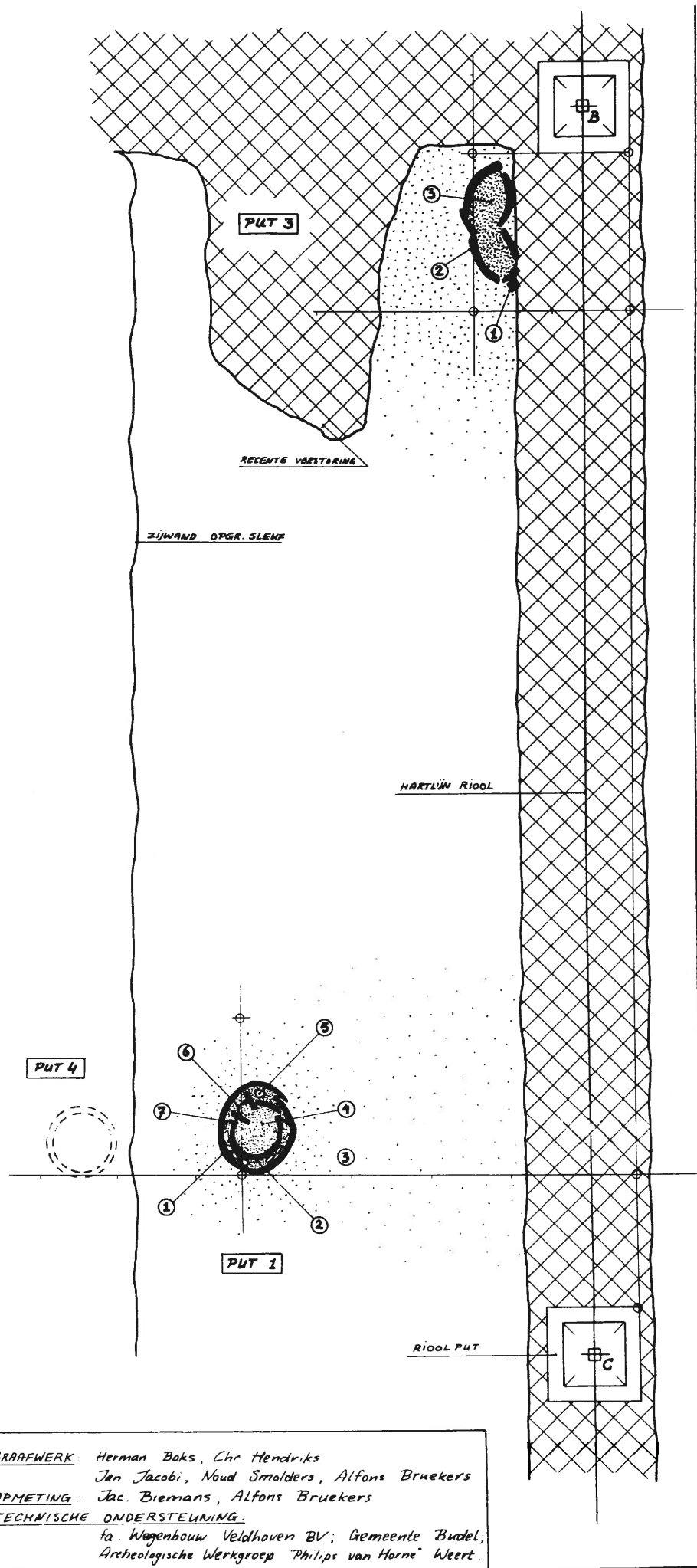
Bij de ontgraving van put 1 bleek zich ca. 2 m verder in zuidelijke richting nog een vierde, niet eerder opgemerkte waterput te bevinden, ongeveer op de grens van de oude opgravings sleuf. Daarboven bevond zich een vier meter hoge storthoop. Wegens de nabijheid van het gat van put 1 waardoor plaatselijke een hoogteverschil van 7 m bestond werd het risico voor instortingsgevaar van de sleufwand te groot geacht. Volstaan werd met het machinaal verwijderen van een deel van de wand van boomstamput 4 t.b.v. dendrochronologisch onderzoek. Bij deze met instortingen gepaard gaande operatie bleek de vulling van put 4 te bestaan uit een opvallende geel/grijze massa, in tegenstelling tot de waarnemingen bij putten 1 en 3 waarbij een overwegend donkergrijze humeuze vulling werd geconstateerd.

15.00 u.

Met de hulp van de aannemer en gemeentepersoneel alle geborgen putresten afgevoerd naar de werf van de Dienst Gemeentewerken Budel. Voorbereidingen getroffen voor de conservering van de houtresten. Vondstregistratie afgerond en aanvullende metingen uitgevoerd. Vondstenmateriaal gedeponeed in het Schepenhuis te Budel.

16.30 u.

Einde werkzaamheden.

Situering van de
 putten 1, 3 en 4

schaal 1:70

Legenda bij de opgravingstekening:

- PUT 1
- 1) Buitenmantel, vervaardigd uit een uitgeholde boomstam, reikt 40 cm minder diep dan binnenmantel 2).
  - 2) Binnenmantel, eveneens uitgeholde boomstam. Bij 6) gekloven en uiteen gedreven.
  - 3) Insteek, begrenzing onzeker wegens verstoringen. Bovenin Andenne-keramiek (12e eeuw) en ringeloor-aardewerk (18e eeuw).
  - 4) Humeuze, grijze vulling, bemonsterd in bodemlaag. Hierin twee kannen Schinveld/Brunssums aardewerk.
  - 5) Ring van stenen als opvulling tussen beide mantels (maaskeien en kwartsitische steen).
  - 6) Tweetal rechtstandige eiken planken om binnenmantel uiteen te drijven.
  - 7) Oor van oranje grofgemagerde kruik, in vulling tussen beide mantels.
- PUT 2
- De locatie van waterput 2 bevond zich in de rioolsleuf tussen de punten B en C. De resten van deze boomstamput waren reeds vóór 9 februari geborgen zonder ingemeten te zijn.
- PUT 3
- 1) Aangepunte eikenhouten paal ter hoekversteving, afmetingen 12x9x70 cm.
  - 2) Uitgeholde boomstam; diverse segmenten doch geen sporen van constructieve elementen; gedeformeerd.
  - 3) Humeuze grijze vulling, enkele l.m.e. scherven, bemonsterd op bodem.
- PUT 4
- Boomstamput, niet ingetekend en evenmin ontgraven wegens instortingsgevaar van nabijgelegen zandhoop. Locatie schetsmatig ingetekend.

D A G R A P P O R T

object: Budel-Klooster

datum: zaterdag 11 februari 1989
rapporteur: Alfons Bruekers
tijd: 14.00 - 15.30 u.
weersomst.: droog en zonnig
deelnemers: Jac. Biemans, Alfons Bruekers
bezoekers: diverse passanten

Activiteiten:

Aanvullende metingen verricht waarbij de referentiepunten van de opgraving werden opgemeten t.o.v. de zuidgevel van de nabijgelegen kerk van O.L.V. Visitatie in Budel. Hierbij bleek de tekening van de aannemer (die aanvankelijk als uitgangspunt genomen was) op diverse cruciale punten onnauwkeurig en zelfs foutief te zijn. Voor verdere toelichting zie Toelichting Meetsysteem.

In de avonduren (van 20.00 tot 24.00 u.) werd door een aantal leden van de Heemkundekring Budel en Cranendonck in het Schepenhuis alle vondstenmateriaal van 9 februari gereinigd, gedetermineerd en geadministreerd.

TOELICHTING MEETSISTEEM

object: Budel-Klooster

De basismeetlijn van de opgravingstekening d.d. 9 februari 1989 valt samen met de centrale as van het door de opgravingsleuf aangelegde stamriool. In dit riooltraject bevindt zich een drietal gemetselde vierkante putten welke na afloop van de opgraving bedekt zijn met een laag geel zand van 50 cm maar die na realisatie van het bouwplan ter plaatse wederom waarneembaar zullen zijn.

Het nulpunt A van het meetsysteem ligt boven de meest westelijke rioolput en wordt vastgelegd door het snijpunt van enerzijds de centrale as door de drie rioolputten en anderzijds de raaklijn langs de westelijke steunberen in het voorvlak van de kerktoren. De afstand tussen nulpunt A en de oost-west symmetrie-as van de kerktoren bedraagt exact 22.50 m. Met nadruk zij erop gewezen dat nulpunt A niet correspondeert met het midden van het vierkante rioolput-deksel. Dat midden ligt namelijk 16 cm westelijk van punt A doch op de basismeetlijn.

Steunpunt B correspondeert wel exact met het midden van de onderliggende rioolput. De loodrechte afstand van steunpunt B tot het muurwerk van de kerk (ter plaatse van het inwendige raakpunt van de twee hoeksteunberen van de zuidelijke beuk) bedraagt 9.55 m.

De afstand tussen nulpunt A en steunpunt B, gemeten langs de basismeetlijn, bedraagt 29.70 m. Op diezelfde lijn ligt ook steunpunt C dat eveneens correspondeert met het centrale punt van de onderliggende stenen rioolput. B en C liggen 15.90 meter uit elkaar verwijderd.

CENTRUM RIJOLPUT
15 CM BOVEN A

RAAKVLAK STEENBEEK

22°0

SYMMETRIE-AS
KERKTOREN

HARTLUN RIJOL

ZIJWAND ODGR. SLEUF

PERCEELSGRENS

29°70

9°55

3°5

45°6

2°35

11°00

R.K. kerk van
O.L.V. VISITATIE

BUDEL-KLOOSTER

tek. ALFONS BRUEKERS

datum: 9 FEBRUARI 1989

STRABO Stichting Regionaal
Archeologisch BodemOnderzoek

archeol. werkgroep

philips van horne

OBJECT :

1

Budel- Klooster

MONSTERLIJST

DATUM: donderdag 9 februari 1989

WERKPUT: -

VLAK :

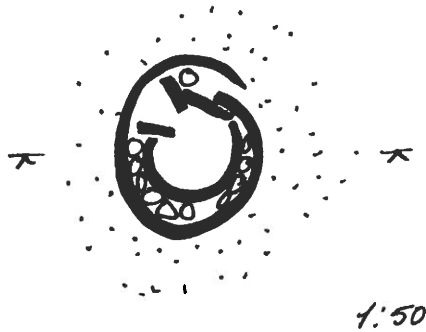
SPOOR: Waterput 1

MONSTER: vulling kern rondstms. BK2 & BK4

TEKENINGNR.:

FOTONR.:

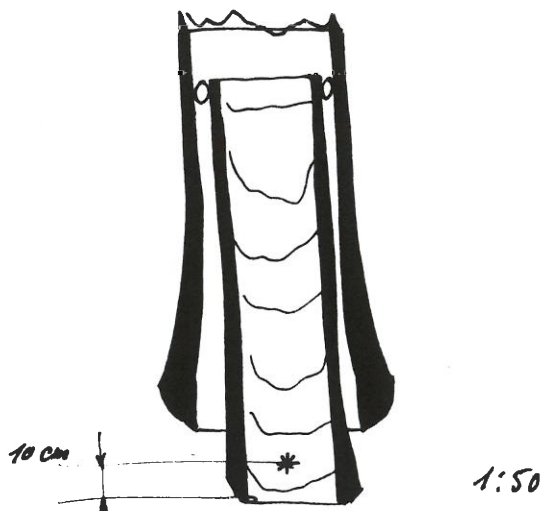
VLAK :

BESCHRIJVING :

monster uit bodemlaag van
binnenmantel uit boomstam-
put nummer 1.
Gemonsterd op ca. 10 cm boven
de overgangslaag van putvulling
naar sterke grond.

COUPE :

DOEL :	FAUNA :	ZADEN :	HOUTSKOOL :	POLLEN :	FOSSAAT :	14C :	OVERIGEN :
	X	X					

MAASWIJDTE ZEEF :	☐ 10	☐ 5	☐ 2	☐ 0,5 mm	☐	VOLUME: 2 liter
-------------------	-----------------------------	----------------------------	----------------------------	---------------------------------	--------------------------------	-----------------

archeol. werkgroep

philips van horne

OBJECT :

Budel-klooster

2

MONSTERLIJST

DATUM: donderdag 9 februari 1989

WERKPUT: -

VLAK:

SPOOR: Waterput 3

MONSTER: Vulling kern vondstnr. BK1 & BK3

TEKENINGNR.:

FOTONR.:

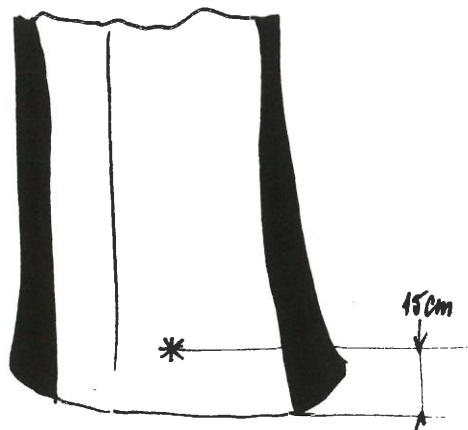
VLAK:

BESCHRIJVING :

monster uit vulling putkern.
Grijze humeuere laag, bemonsterd
op ca. 15 cm boven bodem.

COUPE :

DOEL :	FAUNA :	ZADEN :	HOUTSKOOL :	POLLEN :	FOSFAAT :	14C :	OVERIGEN :
	X	X					
MAASWIJDTE ZEEF :	☐ 10 ☐ 5 ☐ 2 ☐ 0,5 mm ☐						VOLUME: 2 liter

archeologische werkgroep

philips van horne

VONDSTENLIJST

DATUM:	VONDST:	MONSTER:	WERKPUT:	VLAK:	SPOOR:	BESCHRIJVING:	DATERING:	FOTO:
9 feb 89	B.K. 1	X			PUT 3	MONSTER WIT VULLING KERN, ONDERIN		
"	B.K. 2	X			PUT 1	VULLING KERN, ONDERIN		
"	B.K. 3	X			PUT 3	VULLING KERN, ONDERIN		
"	B.K. 4	X			PUT 1	VULLING KERN, ONDERIN		
"	B.K. 5			AANLEG	PUT 1	3 GROTE RANDAANWYNTEN VAN SCHOTEL. ROOD HARDEW. COODGEARME	18°	
"	B.K. 6			AANLEG	PUT 1	FRAGMENT NETSTEEN KWARTSITISCH		
"	B.K. 7			AANLEG	PUT 1	2 FRAGMENTEN VAN KRUIKEN MET ZONB-GLAZUUR. RIJNLANDS	MIDD. 19°	
"	B.K. 8			AANLEG	PUT 1	RANDFRAGMENT ROOD HARDEWERK SWAAT BEGEGARMEER NARA LIMBAZGS	19°	
"	B.K. 9			AANLEG	PUT 1	RANDFRAGMENT ANDEHNENH KERUIK MET SCHERF. SIKHELVORMIGSPROEFIN.	12°	
"	B.K. 10			AANLEG	PUT 1	RANDFRAGMENT JOGS AARDEWERK	12°-13°	
"	B.K. 11			AANLEG	PUT 1	DIV. FRAGMENTEN VAN TUITPOT, BARRIKA.	11°	
"	B.K. 12			VULLING KERN	PUT 1	PINGSDOORF TRADITIE BOT, DIERLIJK. VERMOEDLIJK RUNA		
"	B.K. 13			VULLING KERN	PUT 1	DIV. FRAGMENTEN HONT RASTEN ONVERBRAND		
"	B.K. 14			VULLING KERN	PUT 1	DIV. FRAGMENTEN NATUURSTEN VULKANISCH, KWARTSITISCH.		
"	B.K. 15			VULLING KERN	PUT 1	DIV. FRAGMENTEN VERBRANDE LEEER		

OBJECT:

BUDEL- KLOOSTER

1

archeologische werkgroep

philips van horne

VONDSTENLIJST

DATUM:	VONDST:	MONSTER:	WERKPUT:	VLAK:	SPOOR:	BESCHRIJVING:	DATERING:	FOTO:
9/feb. 89	B.K. 16			VULLING KERN	PUT 1	3 BODENFRAGMENTEN GAYSWAN- DISE KERUK. MET STANDBRAND	UROEG 13 ^e	
"	B.K. 17			VULLING KERN	PUT 1	DIV. FRAGMENTEN GAYS-AN-GEEL- WANDIG. ENKELE SCHERVEN BESCHIEDERD	12 ^e	
"	B.K. 18			VULLING KERN	PUT 1	KAN. BOODWANDIG, BESCHIEDERD SCHINVELD.	9 ^e EEUW 12 ^e	
"	B.K. 19			VULLING KERN	PUT 1	KAN. GEELWANDIG. BRUINE BESCHIEDER- RING, 2. LAGIE OOR. SCHINVELD	LAATSTE KWART 12 ^e	
"	B.K. 20			TUSSEN BINNEN/ BUITENWANDIG	PUT 1	OOR. GEELWANDIGE KAN	12 ^e	
"	B.K. 21			VULLING KERN	PUT 3	1 FRAGMENT GAYSWANDIG	LAAT MID. E.	
"	B.K. 22			VULLING KERN	PUT 3	HOONTAN TAKJE		
"	B.K. 23			TUSSEN/ BINNEN/ BUITENWANDIG	PUT 1	KEGELSTEN, VULKANISCH 2 FRAGMENTEN		
"	B.K. 24			TUSSEN BINNEN/ BUITENWANDIG	PUT 1	5 STUKKE KIEZELSTEN		
"	B.K. 25			TUSSEN/ BINNEN/ BUITENWANDIG	PUT 1	10 FRAGMENTEN KWARTSITISCHE ZANDSTEN		
"	B.K. 26			ANKLES	PUT 2	DIV. FRAGM. 2047 LAZUR 199, FLINTSTORNAAR L.M.S., OORFAJN. BOODWAND 4 ^e -10 ^e		
"	B.K. 27							
"	B.K. 28							

OBJECT:

BUDEL- KLOOSTER

2